

da de offentlige skoler blev rigtigt talrige, oplevede bønderne det ikke som en åbenbaring af alfabetisering men som endnu en konkurrerende virksomhed. Og det var slet ikke alle vegne, man værdsatte den tilslætning af national indoktrinering, der udgjorde så vigtig en bestanddel af undervisningen i alle europæiske skoler i forrige århundrede.

Demokratisk deltagelse spiller en afgørende rolle i nationaliseringen af de europæiske landbefolkninger. Lehning viser på materiale fra Loire, at valgdeltagelsen ganske rigtigt steg støt fra 1848, men han viser også (som jeg også selv har konstateret i to andre departementer), at lokale politiske projekter før 1914 styrede stemmeafgivelsen langt mere end de store, nationale spørgsmål. Konklusionsvis fastslår Lehning, at det ikke er gjort med en civilisationshistorie fra reaktionære, uvidende bønder til oplyste franskmænd. Og man kan kun give ham ret, idet man dog spekulerer på, hvem pokker der mener sådan? Der er mange „små“ historier at fortælle om et kulturelt varieret område som Frankrig, hvor der trods alt har været både læst og skrevet i godt to årtusinder. Uanset, om man plejer at abonnere på stereotyper af umælende bønder, kan man have glæde af at orientere sig i lidt af fransk provinshistorier diversitet, beskrevet af en forsker fra – Utah.

Anne Knudsen
Antropolog, dr. phil.
Weekendavisen

HENNING KIRK: Da alderdommen blev en diagnose: Konstruktionen af kategorien „alderdom“ i 1800-tallets lægelitteratur. En medicinsk-idehistorisk analyse. København: Munksgaard 1995. 328 sider. ISBN 87-16-11500-7, pris kr. 178.

Forfatteren er læge og leder af Dansk Gerontologisk Institut, og bogen er skrevet som led i forskningsprojektet „Ældrebilledet i Sundhedsvæsenet“ og er forfatterens afhandling til erhvervelse af den medicinske doktorgrad. Men i og med at bogen ikke er en biologisk naturvidenskabelig disputats, men en medicinsk idé-historisk analyse, er den interessant for en bred gruppe af læsere.

Bogen tager udgangspunkt i det negative ældrebillede, der generelt præger sundhedsvæsenet, og som også er det billede, der generelt hersker i resten af samfundet.

Selv om bogen behandler tungt stof, er det lykkedes Kirk at gøre den til spændende læsning. Den er blevet lettere tilgængelig ved, at der bagest i bogen findes resumé af hvert kapitel og konklusioner. Det kan derfor være en god idé, at læse bogens resumé først, det giver et godt overblik, og mulighed for at springe rundt i bogen og stadig kunne fornemme sammenhængen. Bagest i bogen er der et efterskrift med perspektiver om alderskategorier i nyere tid. Selv om Kirk konkluderer, at alderen blev en diagnose i 1800-tallet, bliver linjerne ført op til vor tid.

Indledningsvis er der gjort en del ud af problemstillinger, kilder og metode. Hvis man ikke har speciel interesse i denne del, kan man roligt gå videre til andre kapitler i bogen, som kapitlet „Arven fra antikken“, der beskriver den klassiske oldtids forfattere, heriblandt Aristoteles' pessimistiske aldersbeskrivelse.

Kirk indkredser det idémæssige indhold i lægernes forståelse af aldringsfænomenet og sammenhængen mellem aldring og sygdom. Kirks centrale hypotese er, at sundhedsvæsenet og samfundet bærer på et overleveret negativt, svækkelsesorienteret billede af aldring og alderdom. Klicheer om alderdommen har ofte præg af metaforer ikke kun i medicoverskrifter, men også i nutidens lærebøger. Vendingerne er ofte variationer af en gennemgående metafor: „alderdom er degeneration“. De kan være formuleret efter standardvendingen “med årene sker der...”, hvor hyppige aldersrelaterede forandringer udlægges som biologisk betingede fakta selv om forandringerne helt eller delvis har miljøbetingede og sociale forklaringer.

Kirk viser, at dette billede af ældre har rødder helt tilbage til antikken og Aristoteles. Han citerer 16 punkter som udgør en syntese af biologiske, psykologiske og etiske opfattelser, der videreføres og danner skabeloner for eftertidens ældrebilleder. Tanken om aldringen som en akkumulation af fejl indgår i flere af punkterne. Mange af dem kan nemt genkendes i hverdagen.

Tanken om ældres ensomhed og manglende venskaber går også tilbage til antikken, hvor man regnede venskaber for en af livets største dyder. Venskaber bygger på både materielle, intellektuelle og følelsesmæssige bånd. Aldringsprocessen indebærer en svækkelse af de egenskaber, der er nødvendige for disse bånd. Derfor er det naturligt ifølge Aristoteles, at ældre mennesker ikke kan knytte venskaber. I følge Aristoteles' ældrebillede ligger også

det hensigtsmæssige bag naturens skabninger og deres funktioner. Han mener, at kroppens funktioner forringes efter det 35. år, og sjælens efter det 49. år. Alderdommen er mest at betragte som spildtid, den er overflødig set med naturens øjne, mente Aristoteles.

Idéerne om den voksende mængde fejl og konsekvenserne heraf skal ses på baggrund af antikkens forestillinger om menneskekroppen som en maskine, hvis dele kan nedslides. Menneskekroppen er i dette tilfælde underkastet et mekanisk princip, hvori fejlene kan opstå. Livskraften er som levetidens begrænsede faktor påvirkelig af fejl, der opstår i „maskineriet“. Aristoteles' tankegang udtrykker således en apparatfejlmødel, som er velkendt indenfor lægevidenskaben også i dag.

I sit metodevalg er Kirk inspireret af M. Foucault, som har belyst „klinikkens fødsel“ i begyndelsen af 1800-tallet. Bogen giver „geriatriens fødsel“, som en naturlig konsekvens af „klinikkens fødsel“.

Begrebsudviklingen opdeles i to parallelle spor, som kan følges fra antikken helt frem til vor tid: Et „gerikomi-spor“, hvor tænkningen har rettet fokus mod mulighederne for et langt liv og et positivt ældrebillede. Det andet spor, der følges, er et „geriatri-spor“, hvor fokus overvejende har været rettet mod beskrivelse af sygdom og svækkelse i alderdommen. Geriatri-spolet bygger på 1800-tallets nye tradition, hvor kliniske iagttagelser sammenkædes med patologisk anatomisk viden, altså i overensstemmelse med udviklingen i Foucaults beskrivelse af klinikkens fødsel. En forudsætning for denne udvikling er de demografiske ændringer, hvor en stor vækst i ældrebefolkningen fører til en synliggørelse af alderdommen – „alderdommens fødsel“. Nøglebegrebet i den geriatrike terminologi bliver degeneration, og et centralt spørgsmål er, om degeneration skal betragtes som sygdom i sig selv, og det lader mange til at mene. Alderdommen blev både en kategori i 1800-tallet, og alderen blev også indført i lovgivningen som kriterium for at få ydelser som aldersrente.

Man skal ikke lade sig skræmme af nye begreber og fremmedord, der bruges i ældreforskningen. Bogen kan sagtens læses af andre uden særlige forudsætninger på dette område og kan varmt anbefales til alle, der også har en mere generel videnskabssteoretisk interesse.

*Jórun Christophersen
Mag.scient. i antropologi
Forskningsmedarbejder, Ældre Sagen*

STIG TOFT MADSEN: State, Society and Human Rights in South Asia. New Delhi: Manohar Publishers and Distributors 1996. xii + 370 sider. ISBN 81-7304-138-5, hardcover, pris: uoplyst.

Menneskerettighedsdebatten i øst og sydøst Asien har i de to sidste årtier været ret intens. I 1986 indførte de vestlige lande politiske konditioner i forbindelse med deres udviklingshjælp, specielt inden for demokrati, menneskerettigheds- og „good governance“ området, hvilket medførte, at de asiatiske stater følte sig truet på deres suverænitet. Dette fik dem til at udvikle en kulturspecifik forståelse af de universelle menneskerettigheder, de såkaldte „Asian Values“ – et initiativ der blev båret frem af de stærkt voksende økonomier i regionen. Disse „Asian Values“ blev yderligere promoveret, dog ikke vedtaget, på verdenskonferencen i Wien i 1993, hvor den asiatiske opposition mod vestlige forsøg på at legitimere et „verdenshegemoni“ via menneskerettigheds- og demokratiområdet var meget markant. Disse udviklinger har udløst en intens forskning inden for menneskerettighedsfeltet og dets forankring i øst og sydøst asiatiske samfundsforskelde (Ghai 1994). Imidlertid er størstedelen af denne forskning forblevet inden for denne del af Asien, hvorfor nærværende arbejde af Stig Toft Madsen er så meget mere vigtigt og relevant. Hans bog, der også er hans ph.d. afhandling, er således det første rigtige gennemarbejdede indslag fra Sydasiens i denne debat.

Hans bog består af 10 velskrevne og detaljerede kapitler fordelt på 4 hovedafsnit samt en stor bibliografi. Der er intet index. De 10 kapitler udgør ikke et fortløbende hele, men selvstændige enheder, der hver især forholder sig til den overordnede tematik omkring stat, samfund og menneskerettigheder. De kan også læses separat.

I det andet hovedafsnit diskuterer han de civile, politiske og kulturelle rettigheder i regionen. I bedste „thick description“ tradition beskriver han i kapitel III hvorledes staten kun blander sig i lokale konflikter i det vestlige Uttar Pradesh, når den statslige forståelse af „individets rettigheder“ bliver overtrådt. Lokal kulturel autonomi over for staten er meget fremherskende her. I kapitel IV befunder vi os i Pakistan, hvor Madsen kontrasterer tribale og statslige politiske og juridiske strukturer og „retskoder“. Her benytter eller manipulerer begge parter menneskerettighederne til at ar-